

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ



"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

«Управління витратами»

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

05 Соціальні та поведінкові науки
051 «Економіка»
перший (бакалаврський)
Економіка підприємства

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Завідувач кафедри *економіки підприємства*
та організації бізнесу

Анастасія ПАНЧУК

Харків
2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри економіки підприємства та організації бізнесу
Протокол № 1 від 27.08.2021 р.

Розробник:

Ганна Чумак, к.е.н., доц. кафедри економіки підприємства та організації бізнесу

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни (РПНД)**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

У теперішній період часу спостерігається значна тенденція до збільшення величини витрат підприємства. Це пов'язано, передусім, із зростанням вартості матеріалів, напівфабрикатів, електроенергії і палива, а також зі збільшенням процентних ставок за кредитами. Крім того, спостерігається і зростання інших витрат. Розвиток ринкових стосунків визначає необхідність вдосконалення системи управління витратами з урахуванням особливостей конкурентної боротьби і міжнародних інтеграційних процесів. Таким чином, грамотне управління витратами підприємства дає можливість підвищити конкурентоспроможність, збільшити прибуток, а, отже, і рентабельність усієї фінансово-господарської діяльності підприємства.

Навчальна дисципліна «Управління витратами» є вибірковою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 051 «Економіка», освітньої програми «Економіка підприємства» для всіх форм навчання.

Мета навчальної дисципліни - формування системи компетентностей щодо управління витратами з метою оптимізації їх рівня та обґрунтування управлінських рішень.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	4
Семестр	7
Кількість кредитів ECTS	5
Форма підсумкового контролю	Екзамен

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Пререквізити	Постреквізити
Економіка підприємства	Комплексний тренінг
Бухгалтерській облік	Дипломна робота
Фінанси	

Компетентності та результати навчання за навчальною дисципліною

Навчальна дисципліна «Управління витратами» забезпечує набуття здобувачами освіти інтегральної компетентності – набуття здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в економічній сфері, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти	Результати навчання
Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та соціально-трудових відносин.	Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).
	Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності

	Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем
Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти	Результати навчання
	різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.
Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.	Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.
	Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники
	Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.
Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.	Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати
	Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.
Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.	Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально - економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально – економічних наслідків

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Витрати як об'єкт управління на підприємстві

Тема 1. Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві.

1.1. Сутність та значення управління витратами на підприємстві.

Визначення та сутність поняття витрат та собівартості продукції. Нормативна база регулювання витрат. Обґрунтування необхідності управління витратами на підприємстві.

1.2. Класифікація витрат.

Класифікація витрат за наступними ознаками: витрати на продукцію та витрати періоду, прямі та не прямі витрати, основні та накладні витрати, релевантні та не релевантні витрати, маржинальні та середні витрати, контрольовані та неконтрольовані витрати. Групування витрат за економічними елементами та статтями калькуляції.

1.3. Функції та моделі поведінки витрат.

Визначення фактору витрат та моделі поведінки витрат, а саме змінних, постійних, полумінних, полупостійних витрат. Визначення функції витрат з застосуванням методів технологічного аналізу, аналізу рахунків, методу вищої-нищої крапки, методу візуального пристосування.

Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат

2.1. Придбання, зберігання та вибуття матеріалів у виробництво.

Особливості придбання, зберігання та вибуття матеріалів. Документальне оформлення придбання, зберігання та вибуття матеріалів. Методи вибуття запасів у виробництво: метод ідентифікаційної собівартості, ФІФО, середньозваженої собівартості, метод нормативних витрат.

2.2. Облік витрат на робочу силу.

Визначення витрат на робочу силу за різних форм та систем оплати праці. Документальне оформлення нарахування заробітної плати.

2.3. Облік та розподіл виробничих накладних витрат.

Визначення ставки розподілу виробничих накладних витрат. Обґрунтування доцільності використання методів прямого розрахунку, послідовного розрахунку, одночасного розподілу та взаємних послуг.

Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат

3.1. Особливості застосування позамовної калькуляції.

Позамовне калькулювання та доцільність його застосування.

3.2. Особливості застосування попроцесної калькуляції.

Попроцесне калькулювання та доцільність його застосування. Еквівалентна одиниця готової продукції. Особливості застосування методів середньозваженої та ФІФО під час попроцесного калькулювання.

Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції

4.1. Облік витрат комплексного виробництва та побічного продукту.

Поняття комплексного виробництва. Особливості виникнення витрат комплексного виробництва. Застосування методів натуральних одиниць, методу вартості продажу, методу чистої вартості реалізації, метод валового прибутку для визначення розміру розподілених витрат в комплексному виробництві. Особливості калькулювання побічного продукту.

4.2. Особливості калькулювання за наявності браку.

Особливості калькулювання за наявності нормативного та позанормативного браку.

4.3. Калькулювання на основі повних та змінних витрат.

Доцільність калькулювання по системі повних та змінних витрат. Визначення прибутку за різних систем калькулювання.

Змістовий модуль 2. Управління витратами на підприємстві

Тема 5. Бюджетне планування та контроль

5.1. Сутність бюджетного планування та види бюджетів.

Сутність поняття бюджет та бюджетування. Види бюджетів.

5.2. Порядок складання і узгодження бюджетів.

Особливості складання операційних бюджетів (бюджет продажів, виробництва, бюджет придбання та використання матеріалів, бюджет витрат на оплату праці, бюджет виробничих накладних витрат, бюджет виробничої собівартості, бюджет запасів на кінець періоду, бюджет адміністративних витрат та витрат на збут) та фінансових бюджетів (звіт про фінансові результати, бюджет про рух грошових коштів, бюджетний баланс).

5.3. Контроль за виконанням бюджетів і аналіз відхилень.

Аналіз відхилень бюджетів за рахунок відхилень прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, змінних та постійних виробничих накладних витрат.

Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку.

6.1. Ціль та методи CVP-аналізу.

Модель беззбитковості виробництва (аналітична та графічна інтерпретації). Аналіз чуттєвості прибутку за допомогою коефіцієнта маржинального прибутку, запасу міцності, коефіцієнту запасу фінансової міцності, операційного важеля.

6.2. Область застосування CVP-аналізу.

Припущення CVP – аналізу. Область застосування CVP – аналізу.

Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації.

7.1. Аналіз варіантів альтернативних рішень.

Поняття релевантної інформації та альтернативних рішень. Значення альтернативних витрат у прийнятті рішень.

7.2. Прийняття рішень, що стосуються запасів.

Рішення про спеціальне замовлення. Рішення про ліквідацію або скорочення збиткового виду діяльності. Рішення щодо розмірів партії виробництва продукції. Рішення щодо вибору оптимальної технології виробництва

7.3. Прийняття рішень щодо ціноутворення.

Особливості застосування різних методів ціноутворення. Обґрунтування вибору методу ціноутворення.

Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат

8.1. Цілі та процес складання бюджету капітальних витрат.

Рішення щодо капітальних витрат. Виявлення потенційних проектів. Визначення витрат, пов'язаних з реалізацією проекту. Порядок складання бюджету капітальних витрат.

8.2. Методи оцінювання проектів капітальних витрат.

Дисконтовані та недисконтовані методи оцінки проектів. Особливості їх застосування. Визначення чистої теперішньої вартості, індексу дохідності, періоду окупності, внутрішньої норми прибутковості.

Перелік практичних занять, а також та завдань до самостійної роботи наведено у «Робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни».

Види навчальних занять

При викладанні навчальної дисципліни використовуються такі види лекційних занять:

Тема 1. Лекція-діалог «Нормативна база України, що регламентує питання витрат».

Тема 2. Проблемна лекція «Вибір методів вибуття запасів та його вплив податкову політику підприємства».

Тема 3. Проблемна лекція «Особливості застосування методів середньо-зваженої та ФІФО при попроцесному калькулюванні».

Тема 4. Проблемна лекція «Обґрунтування розміру прибутку при калькулюванні за системою повних та змінних витрат».

Тема 5. Лекція-діалог «Доцільність використання бюджетів на підприємстві».

Тема 6. Лекція-діалог «Доцільність застосування та обмеження у використанні CVP-аналізу в сьогоденні».

Тема 7. Проблемна лекція «Доцільність використання релевантної інформації при прийнятті управлінських рішень».

Тема 8. Лекція-діалог «Обґрунтування доцільності застосування дисконтованих та не дисконтованих методів оцінки інвестиційних проектів»

Під час проведення практичних занять використовується:

Тема 2. Презентація, або виступи перед аудиторією, робота в малих групах. Завдання 2. Визначення рівня матеріальних витрат, витрат на оплату праці та мето-дики розподілу виробничих накладних витрат.

Тема 4. Презентація, або виступи перед аудиторією, робота в малих групах. Завдання 4. Калькулювання ви-трат в комплексному виробництві, за умови браку та на основі повних і змінних витрат.

Тема 5. Бізнес-симуляція, презентація, або виступи перед аудиторією, робота в малих групах. Завдання 5. Формування операційних та фінансових бюджетів.

Оцінювання результатів навчання

ХНЕУ ім. С. Кузнеця Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль з навчальної дисципліни «Управління витратами» для здобувачів вищої освіти денної форми навчання.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів. Максимальна сума балів, яку може накопичити здобувач вищої освіти – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен – 35 балів.

Форми проведення поточного контролю і система оцінювання рівня сформованих компетентностей:

Письмові контрольні роботи – 10 балів;

Колоквіум – 20 балів;

Есе – 5 балів;

Індивідуальні навчально-дослідні завдання – 25 балів.

Поточний контроль з навчальної дисципліни «Управління витратами» для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – 60 балів.

Підсумковий (семестровий) контроль з навчальної дисципліни «Управління витратами» для здобувачів вищої освіти всіх форми навчання проводиться у формі екзамену. Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену – 40 балів. Мінімальна сума – 25 балів.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Кожний екзаменаційний білет складається із 20 тестових завдань та 3 практичних завдань (одного стереотипного, одного діагностичного та одного евристичного завдання).

Тестове завдання – максимальна кількість балів – 20 балів.

Стереотипне завдання – максимальна кількість балів – 4 бали.

Діагностичне завдання – максимальна кількість балів – 6 балів.

Евристичне завдання – максимальна кількість балів – 10 балів.

Тестове завдання містить 20 запитань одиничного вибору. Тести для підсумкового контролю обираються із загального переліку тестів до тем, що вивчаються в межах модулів навчальної дисципліни.

Завдання стереотипного та діагностичного рівнів становлять практичні завдання за тематикою змістового модулю, що містять розрахункові елементи.

Критеріями оцінки правильності вирішення стереотипного завдання є відповідність дій еталонному алгоритму вирішення та правильність розрахунку.

Критеріями оцінки правильності вирішення діагностичного завдання є правильність вибору методу рішення, що відповідає умовам ситуації, та правильність розрахунку.

Вирішення евристичного завдання передбачає виявлення рівня сформованості у здобувача вищої освіти здатності до практичного застосування набутих умінь та вибору оптимального шляху розв'язання комплексної проблеми, що містить елементи невизначеності, в межах тематики навчальної дисципліни.

Критеріями, за якими оцінюється успішність вирішення здобувачем вищої освіти евристичного завдання є: правильність у відборі релевантної інформації; логіка побудови

алгоритму дій; правильність використання обраного інструментарію (або оптимальність обраного варіанту дій).

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою.

Здобувач вищої освіти вважається таким, що успішно опанував навчальну дисципліну, якщо сума балів, одержаних за результати підсумкової успішності, дорівнює або перевищує 60 балів: за поточний контроль упродовж семестру (року) (мінімум – 35 балів) та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, становить 25 балів.

Відповідність 100 бальної шкали Університету іншим шкалам наведено в таблиці.

Відповідність 100 бальної шкали Університету іншим шкалам

100 бальна шкала Університету	Шкала ECTS	Національна шкала	
		Екзамен, диф. залік	Залік
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Форми організації освітнього процесу, контрольні заходи та кількість балів за них наведено у таблиці.

Навчальний тиждень	Години	Форми організації освітнього процесу		Контрольні заходи	Кількість балів
Змістовий модуль 1. Витрати як об'єкт управління на підприємстві					
1	НЗ	2	Лекція	Тема 1. Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві	
		2	Лекція	Тема 2. Обіг та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат	
	СР				
3	НЗ	2	Лекція	Тема 2. Обіг та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат	
		2	Практичне заняття	Завдання 1. Класифікація витрат за різними ознаками та визначення функції витрат.	

	СР	3	Самостійна робота	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України (Податкового кодексу України, НП(С)БУ № 16 "Витрати")		
Навчальний тиждень	Години	Форми організації освітнього процесу		Контрольні заходи	Кількість балів	
4	НЗ	2	Лекція	Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат		
		2	Практичне заняття	Завдання 2. Визначення рівня матеріальних витрат, витрат на оплату праці та методики розподілу виробничих накладних витрат		
	СР	10	Самостійна робота	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичних занять, виконання самостійної роботи за темою 1,2.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	5
5	НЗ	2	Лекція	Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції		
		2	Практичне заняття	Завдання 2. Визначення рівня матеріальних витрат, витрат на оплату праці та методики розподілу виробничих накладних витрат		
			Поточний контроль	Письмова контрольна робота	Письмова контрольна робота	5
	СРС	10	Самостійна робота	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичних занять, підготовка до самостійної роботи		
6	НЗ	2	Лекція	Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції		
		2	Практичне заняття	Завдання 3. Складання калькуляції при позамовному та попроцесному калькулюванні		
	СР	10	Самостійна робота	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичних занять, виконання самостійної роботи за темою 3.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	5
7	НЗ	2	Лекція	Тема 5. Бюджетне планування та контроль		
		2	Практичне заняття	Завдання 3. Складання калькуляції при позамовному та попроцесному калькулюванні		
	СР	5	Самостійна робота	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичних занять		

8	НЗ	2	Лекція	Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку		
		2	Практичне заняття	Завдання 4. Калькулювання витрат в комплексному виробництві, за умови браку та на основі повних і змінних витрат.		
Навчальний тиждень	Години		Форми організації освітнього процесу		Контрольні заходи	Кількість балів
	СР	10	Самостійна робота	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичних занять, виконання самостійної роботи за темою 4.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	5
9	НЗ	2	Лекція	Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації.		
		2	Практичне заняття			
			Поточний контроль	Письмова контрольна робота	Колоквіум	10
	СР	10	Самостійна робота	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичних занять, підготовка до колоквіуму		
10	НЗ	2	Лекція	Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат.		
		2	Практичне заняття	Завдання 4. Калькулювання витрат в комплексному виробництві, за умови браку та на основі повних і змінних витрат.		
	СР	2	Самостійна робота	Підготовка до практичних занять		
Змістовий модуль 2. Управління витратами на підприємстві						
11	НЗ		Лекція			
		2	Практичне заняття	Завдання 5. Формування операційних та фінансових бюджетів		
	СР	7	Самостійна робота	Підготовка до практичних занять, виконання самостійної роботи за темою 5.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	5
12	НЗ		Лекція			
		2	Практичне заняття	Завдання 6. Практичне застосування СVP-аналізу		

	СР	2	Самостійна робота	Підготовка до практичних занять		
13	НЗ		Лекція			
		2	Практичне заняття			
			Поточний контроль	<i>Письмова контрольна робота</i>	Письмова контрольна робота	5
	СР	5	Самостійна робота	Підготовка до контрольної роботи		
Навчальний тиждень	Години		Форми організації освітнього процесу		Контрольні заходи	Кількість балів
14	НЗ		Лекція			
		2	Практичне заняття	<i>Завдання 6. Практичне застосування СVP-аналізу</i>		
	СР	7	Самостійна робота	Підготовка до практичних занять, виконання самостійної роботи за темою 6.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	5
15	НЗ		Лекція			
		2	Практичне заняття	Завдання 7. Прийняття рішень щодо запасів, ціноутворення		
	СР	2	Самостійна робота	Підготовка до практичних занять		
16	НЗ		Лекція			
		2	Практичне заняття	<i>Завдання 8. Обґрунтування доцільності впровадження інвестицій на підприємстві.</i>		
			Поточний контроль	<i>Письмова контрольна робота</i>	Колоквіум	10
	СР	7	Самостійна робота	Написання есе	Есе	5
Підготовка до колоквіуму						
17	НЗ		Лекція			
			Практичне заняття			
	СР		Підготовка до занять			
Сесія	НЗ	2	Предекзам. консультація	Вирішення практичних завдань на різні теми, що входять до підсумкового контролю	<i>Екзамен</i>	40
	СР	8	Підготовка до екзамену	Повторення матеріалів змістових модулів		

	2	Підсумковий контроль	Виконання завдань екзаменаційного білету		
	150	Загальна максимальна кількість балів по дисципліні			100

Рекомендована література

Основна

1. Атамас П. Й. Управлінський облік / П. Й. Атамас. – 2-ге вид. Навчальний посібник – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
2. Афанасьєв М.В., Чумак Г.М. Управління витратами: методичні рекомендації до виконання практичних завдань для студентів спеціальності 051 «Економіка» першого (бакалаврського) рівня. - Харків. ХНЕУ ім.С.Кузнеця, 2017. - 65 с.
3. Голов С. Ф. Управлінський облік: Підручник – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 400 с.

Додаткова

4. Артамонова Н.С., Акулюшина М.О. Управління витратами. - Навчальний посібник – К. : Центр навчальної літератури, 2018. – 120 с.
5. Плоха О. Б. Управління витратами: конспект лекцій / О. Б. Плоха. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 152 с.
6. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

Інформаційні ресурси

7. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
8. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/>
9. <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=236>